

Фенікс і килим

Едіт Несбіт

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Едіт Несбіт

Фенікс і килим

Моєму дорогому похреснику Губерту Гріффіту і його сестричці
Маргарет

Якби з незвіданих країв
Чарівний килим прилетів,
Я попросила б лиш одне:
«Неси до Губерта мене!»
І полетіла би туди,
Де чари клубляться, мов дим,
Взяла б, не гаючи ні миті,
Дари для Губерта, найкращі в світі.
Та не трапляються мені
Ані килими чарівні,
Ані вогнистий Фенікс-птах,
Ні ельф, що ніжить в пісках.
І все, що можу дати я,
Ця книжечка — твоя, моя,
І ще, повідаю секрет,
Її, сестри твоєї Маргарет!
Е. Несбіт, Дімчерч
Вересень, 1904
Розділ перший

Яйце

Все почалося з того дня, коли от-от мало настати п'яте листопада, і в декого (а це, схоже, був Роберт) виник сумнів у справності феєрверків, припасених до ночі Гая Фокса 1.

— Якись вони підозріло дешеві, — сказав той, хто це був, і по-моєму, це був Роберт, — ану, як не спрацюють у святкову ніч? Нас тоді малі Проссери на сміх підіймуть.

— З тими, що в мене, повний порядок, — запевнила Джейн. — Я знаю точно, бо ще дядько в магазині сказав, що насправді вони коштують натроє більше...

— Не натроє, а втроє, — поправила її Антея. — Натроє більше — так не кажуть.

— Кажуть, не кажуть, — пробурчав невдоволено Сіріл. — Тільки й пильнуєш, щоб повчити когось.

Антея саме нипала в закутках свого розуму, аби знайти якусь дошкульну відповідь, коли раптом згадала, який сьогодні мокрий день і що хлопці лишилися без поїздки до Лондона. Мама пообіцяла, що коли вони усі шість днів після повернення зі школи старанно витиратимуть черевики об килимок перед дверима, то дозволить їм їхати туди й назад на верхній площадці трамвая. Та все зіпсувала погода.

І Антея лише відказала:

— Сіріле, я й не збиралася тебе повчати! А з феєрверками все гаразд, і крім того, у тебе залишилось вісім пенсів, які не доведеться витратити на трамвай. На них можна буде чогось купити. Наприклад, першокласне вогняне колесо.

— Між іншим, — холодно промовив Сіріл, — це не твої вісім пенсів...

— Але ж послухайте! — озвався Роберт. — То що там наші феєрверки? Ще бракувало оганьбитися перед сусідськими дітьми. Вони ж думають, що як кожної неділі одягаються в червоний плюш, то їм ніхто не рівня.

— Я б нізащо не вдягнула плюшевий костюм, — з відчутною зневагою промовила Антея. — А якби і вдягнула, то тільки такий, як на королеві Марії Шотландській у день її страти.

Та Роберта нелегко було збити з думки. Така вже була в нього вдача: як вчепиться за щось, то вже не віддереш.

— Я думаю, треба їх перевірити, — сказав він.

— Ти малий і дурний, — кинув Сіріл. — Феєрверки — вони як поштові марки. Їх можна використати тільки раз.

— Якщо ти такий мудрий, то поясни, чому в рекламі пишуть «Перевірене насіння від Картера»? 2

Запала цілковита тиша. Сіріл приклав палець до чола і похитав головою.

— У хлопця явно щось із головою, — промовив він. — Я завжди боявся за нашого бідного Роберта. Усі ці, знаєте, його здібності, його успіхи з алгебри і все таке... Рано чи пізно воно мало датися взнаки.

— Годі базікати! — сердито вигукнув Роберт. — Ви що, не розумієте? Не можна перевірити насіння, коли воно береться все! Ви просто берете трохи насіння звідси, трохи звідти, і якщо воно сходить, ви можете не сумніватися, що решта насіння зійде. То як ви це назвете? Тато колись це називав — відповідність зразкам. То як ви думаєте, варто нам провести вибірку перевірку? Кожен заплющує очі, витягує собі один феєрверк, і після того ми їх випробовуємо.

— Але ж на вулиці періщить, мов із відра, — сказала Джейн.

— Уяви собі, я це помітив! — відрізав Роберт. Настрій у всіх був паршивий. — Щоб випробувати феєрверки, нам не конче йти надвір. Просто відсунемо подалі стіл і візьмемо старий піднос, що був нам замість саней. Не знаю, як ви, а я думаю, що нам настав час зробити щось по-справжньому корисне. Тому що тоді ми будемо не сподіватися на те, що в Проссерів щелепи з подиву відвиснуть від наших феєрверків, а знатимемо це напевне.

— Так, треба з цим щось робити, — мляво погодився Сіріл.

Сказано — зроблено: стіл був посунутий набік, і в килимі відкрилася страшна діра. На початку свого існування вона була ближче до вікна, та потім килим розвернули, і вона сховалася під стіл. Антея тихенько прокралася на кухню і, дочекавшись, коли

кухарка буде чимось зайнята, поцупила піднос і, принісши його до дитячої, накрила ним злощасну дірку.

Усі феєрверки були викладені на столі. Після того всі четверо міцно-міцно замружили очі, та кожен навпомацки щось собі взяв. Роберту попалася хлопавка, Сіріл з Антеєю — по римській свічці, а пухка ручка Джейн наткнулася на прикрасу всієї колекції феєрверків — Джека з коробочки, який коштував аж два шилінги. І тоді як мінімум один із чотирьох (хто це був, не казатиму, бо потім і так йому було соромно за свої слова) сказав, що Джейн підглядала. Всі були невдоволені її вибором. Річ у тім, що від певного часу всі четверо мали стійку відразу до будь-яких хитрощів і були твердо переконані, що жереб дасться людям не для того, щоб вони від нього ухилялися, а для того, щоб вони його виконували, причому наслідки, до яких це може призвести, байдуже, приємні чи не дуже, це вже справа десята.

— Я ненавмисно, — зі сльозами в голосі сказала Джейн. — Нічого, я спробую потягнути ще раз...

— Ти чудово знаєш, що так не можна, — понуро мовив Сіріл. — Це не обговорюється. Правило є правило. Що зроблено, те зроблено, назад дороги немає ні тобі, ні нам. Нехай вже так і буде. У тебе ж будуть власні кишенькові гроші перед п'ятим листопада. Залишмо Джека у коробочці насамкінець, і повеселімося на славу.

Отже, першими були випробувані хлопавка та римські свічки, і вони цілком виправдали витрачені на них гроші. Наступним був Джек із коробочки, та як не старались його підпалити, усе було марно. За висловом Сіріла, Джек сидів на підносі та нагло насміхався з них усіх. Чим його вже тільки не підпальовали: і сірниками, і паперовими смужками, і ще раз сірниками, тільки довгими, для сигар, їх знайшли в кишені запасного батькового пальта, яке висіло в передпокої. А потім Антея прокралася до шафи під сходами, де зберігалися мітли, совки, янтарна смолиста лучина,

що пахне сосниною, старі газети і бджолиний віск, скипидар і страшнющого вигляду сухі темні ганчірки, що ними начищали мідь і протирали меблі, та ще парафін для ламп. Назад Антея повернулася з бляшанкою, котра в кращі часи, коли у ній було желе із червоних порічок, коштувала сім з половиною пенсів. Оте желе давно вже з'їли та забули, і Антея наповнила спорожнілу посудину парафіном. Зайшовши в дитячу кімнату, вона плеснула парафіну на піднос, і треба ж так статися, що саме в цю мить Сіріл чиркнув двадцять третім сірником, укотре намагаючись підпалити цей злощасний феєрверк. Джек із коробочки навіть не думав займатися, а от парафін... Наступної миті стовп пекучого полум'я шугонув догори, спаливши Сірілові брови й обдавши жаром обличчя усіх чотирьох до того, як вони відскочили назад. Діти стрибнули, немов чотири велетенських коники, і кожен опинився під стіною. Тимчасом стовп парафінового полум'я сягнув аж до стелі.

— Ну й ну! — вражено промовив Сіріл. — Не чекав я такого від тебе, Антеє.

Полум'я шугало вгору і стелилося під стелею, мов троянда вогню в гостросюжетному романі Хаггарда про Аллана Квотермейна. З Роберт і Сіріл першими збагнули, що потрібно діяти. Хлопці швидко загорнули краї килима, прикинули ними піднос. Вогняний стовп щез у килимових надрах, лишивши після себе таку кіптяву і сморід, ніби в лампі хтось прикрутив ґніт.

Тепер уже всі четверо накинулися на стихію, і дуже скоро на місці парафінового полум'я безформною купою лежав потоптаний килим. Раптом під ногами різко луснуло, та так, що мимовільні пожежники налякано здригнулися. Ляснуло вдруге — килим заворушився, наче в ньому був замотаний кіт: Джек у коробочці нарешті зволив загорітися і тепер з відчайдушною люттю намагався вирватися з килима на волю.

Роберт, не бачачи іншого виходу, кинувся до вікна і розчахнув його. Антея пронизливо завищала, Джейн розревілась, а Сіріл перекинув стіл, притиснувши ним зібганий килим.

Та навіть під стільницею злощасний феєрверк горів, стріляв, стрибав, плювався іскрами...

А за мить до кімнати увірвалася мама, яка чула Антеїні крики, і за лічені секунди з феєрверком було покінчено. Запала мертва тиша. Кожен із чотирьох дітей дивився на замурзані фізіономії трьох інших і одночасно, краєчком ока, спостерігав за сполотнілим маминим обличчям.

Ніхто з дітей уже не переймався зіпсованим килимом. І коли їх відіслали спати раніше, аніж зазвичай, вони сприйняли це як належне. Якщо вірити приказці, всі дороги ведуть до Риму. Може, в дорослому житті воно й так, але в дитинстві чимало доріг ведуть до ліжка — і не просто ведуть, а ще й приводять туди нас.

Ті феєрверки, які залишилися, були конфісковані. Тато заявив, що просто зараз віднесе їх у сад за будинком і влаштує салют. Коли ж мама хотіла щось заперечити, він резонно сказав:

— Люба моя, ти знаєш інший спосіб спекатися феєрверків?

При цьому він забув, що діти покарані, а дитяча кімната виходить вікнами прямісінько на сад. Тож усі четверо чудово бачили, як тато запускає феєрверки, та були в захваті від легкості, з якою в нього це виходило.

На другий день дітей пробачили, а килим був забутий. Щоправда, дитячу кімнату довелося добре вимити (як при весняному прибиранні) та наново побілити в ній стелю.

Потім мама ненадовго кудись відлучилася, і назавтра, перед самісіньким вечірнім чаєм, прийшов чоловік, несучи на плечі змотаний рулоном килим. Тато розплатився з ним, а мама сказала:

— Ви знаєте, якщо у килимі знайдеться хоч якась вада, вам доведеться його поміняти.

— Мем, — озвався чоловіча, — тут кожна ниточка на місці. Вам дуже пощастило з цією покупкою, їй-бо пощастило, я вже навіть шкодую, що продав його за такі смішні гроші. Та хіба можна встояти, коли така жінка просить нас щось продати, правда, сер? — з цими словами чоловіча підморгнув татові та й пішов собі.

А килим був розстелений у дитячій і можете не сумніватися, він був цілий-цілісінький, без найменшої дірочки.

Коли його розкручували, з нього випало і покотилося долівкою щось важеньке, тверде і округле. Всі діти кинулися, щоб спіймати оте щось, та найспритнішим виявився Сіріл. Підхопивши з долівки незнайомий предмет, він підніс його до газового ріжка, щоб краще роздивитися. Формою предмет скидався на яйце, був напівпрозорий, лискучий і яскраво-жовтий, і світився зсередини дивним сяйвом. Коли його повертали з боку в бік, сяйво у ньому то яскравіло, то, навпаки, тьмянішало. Предмет був схожий на яйце з жовтком із рідкого полум'я, що світиться крізь камінь.

— Мамо, а можна, я залишу його собі? — поцікавився Сіріл.

Мама, звісно, сказала, що ні. Те яйце, пояснила вона, треба віднести назад, отому чоловіку, який приносив килим, адже вони платили йому гроші тільки за килим, а не за кам'яне яйце з палаючим жовтком.

І мама пояснила дітям, що крамничка, де вона купила килим, знаходиться на Кентіш-таун роуд, неподалік від готелю під назвою «Бик і ворота». Крамничка була крихітна й тісна і, прийшовши туди, Сіріл, Антея, Роберт і Джейн одразу зустріли вчорашнього крамаря. Він саме розставляв знадвору старі меблі, розміщуючи їх так, щоб якнайкраще приховати їхні вади. Дітей крамар упізнав одразу і, не даючи їм навіть рота розкрити, закричав:

— Ні-ні-ні, навіть не думайте! Не знаю, що ви там собі намислили, але я не візьму назад ваш килим, і не здумайте скаржитися! Товар назад не повертається і не приймається!

— Та ми й не думаємо вам нічого повертати, — заперечив Сіріл, — просто у вашому килимі дещо знайшлося.

— Не знаю, де потрапило у нього ваше дещо, але точно не в мене, — обурено відрізав крамар. — Тут, коли його у мене купували, у килимі нічого не було. У ньому було порожньо, хоч покотись. І чисто...

— Та ніхто й не каже, що там було брудно, — мовив Сіріл, — просто...

— Ну, а якщо там міль, то просто візьміть бораксу 4, та й квит! — не вгавав крамар. — Хто їх знає, може,десь одна й затесалася. Кажу ж вам, килим першокласний, там ніякий комар носа не підточить. Коли я віддавав його вашій мамі, там не було ніякої молі — ні тобі личинок, ні навіть яєць...

— Стривайте-стривайте, — урвала крамаря Джейн. — Саме яйце там і було.

Тут крамар грізно похитнувся в бік дітей і навіть тупнув ногою.

— Йдіть собі, звідки прийшли, чуєте? — крикнув він. — Бо зараз викличу поліцію. Що скажуть покупці, коли побачать, що сюди приходить різний набрід і каже, що у першокласному товарі щось там звідкись узялося? Е-е, йдіть уже звідси, бо так вам вуха понакручую, що мама рідна не впізнає! Агей, констеблю!..

Тож діти кинулися бігти. Вони були певні, що їм не залишалось нічого іншого, крім утікати, і тато був цілком із ними згідний, на відміну від мами.

Коротше кажучи, він дозволив дітям залишити це яйце.

— Коли крамар приніс сюди килим, то нічого не знав про яйце, що лежало у ньому, — сказав він. — Наша мама теж нічого про нього не знала, тож маємо законне право залишити його собі.

Після цього яйце було покладене на камінну полицю, де й лежало, розвеселяючи похмуру атмосферу дитячої кімнати. Вона виглядала похмуро, бо розташована була у цокольному поверсі та

виходила на садок з декоративними гірками зі шлаку, які були насипані прями́сінько під вікнами. На гірках тих нічого не було, крім ломикаменю 5 та слимаків.

Коли будинок тільки купувався, продавець так описав цю кімнату: «їдальня в цокольному поверсі, де зручно снідати». А от у денний час там було досить темно. По вечорах, коли запалювали газовий ріжок, ота похмурість відступала, зате прокидалися таргани, які мешкали у тарганячих лігвах за приземкуватими шафками, що стояли обабіч каміна. По вечорах їм страшенно кортіло подружитися з дітьми, принаймні, так здавалося мені, хоча самі діти завжди були іншої думки.

П'ятого листопада тато й мама пішли до театру, а діти сиділи вдома, як у воду опущені. Всім чотирьом не давала спокою думка про те, що в Проссерів є повно феєрверків, а в них — цілий пшик.

Їм навіть не дозволили розкласти вогнище в саду. Коли вони просили в тата дозволу, відповідь його була така:

— Дякую, ігри з вогнем закінчилися.

Коли малого Базю поклали спати, сумні діти зібралися у дитячій навколо каміна.

— Нудно, хоч вовком вий, — поскаржився Роберт.

— А поговорімо про Псамміда, — запропонувала Антея, намагаючись, як звичайно, повернути розмову на щось веселіше.

— Що користи з тих балачок? — стеновав плечима Сіріл. — От якби не теревені правити, а зайнятися ділом... Дурість яка — сидіти цілий вечір, склавши руки, бо, цього тобі, бачте, не можна, того теж... Робиш домашнє завдання — і все, вже й не знаєш, до чого вчепитися.

В цей момент Джейн закінчила робити свої уроки і гучно закрила книжку.

— Ми можемо згадати щось приємне, — повідомила вона. — Ну, хоча би минулі канікули.

Останні канікули й справді були щедрими на спогади. По-перше, діти провели їх у білому будиночку за містом, по-друге, будиночок отой стояв між двома кар'єрами — кам'яним та піщаним, — і по-третє, там було стільки різних пригод! Діти знайшли Псамміда (чи піщаного ельфа), і той виконував практично кожну їхню забаганку, навіть тоді, коли це лиш ускладнювало їм життя. Якщо ви ще не знаєте, про що вони просили Псамміда й до чого це призводило, але вам дуже хочеться про це дізнатися, то прочитайте повість «П'ятеро дітей та ельф» (ельф — це і є отой Псаммід). Якщо ж ви вперше чуєте цю назву, мабуть, мені не зайве буде пояснити, що п'ята дитина — це ще зовсім малий братик Сіріла, Антеї, Роберта і Джейн, і звать його Базя, бо перше слово, яке він сказав, скидалось на овече бекання: «Бе-е-е!..». Ще мушу сказати вам, що всім чотирьом не були притаманні бозна-яка врода чи проникливий розум, та й із чемністю подеколи було не все гаразд. Хоча загалом це були доволі непогані діти, думаю, чимось подібні до вас.

— Сидіти і мусолити спогади про приємне? Ще чого! — озвався Сіріл. — Я хочу, щоб приємні речі відбувалися.

— Але ж і так нам пощастило більше, ніж іншим, — проказала Джейн. — Як на те, то саме ми знайшли Псамміда, а не інші. Тому гріх нам на щось нарікати.

— А хіба я на щось нарікаю? — обурився Сіріл. — Просто хочу, щоб нам і далі так щастило. От чому це везіння повинно закінчитися?

— Ну, може, щось і станеться, — примирливо озвалася Антея. — Знаєте, мені часом здається, що ми якраз і є такими дітьми, з якими вічно трапляється щось незвичайне.

— Це як в історії, — додала Джейн. — От в одних королів — не життя, а суцільна пригода, а в інших тільки й подій, що народився, коронувався, помер — поховали, та й то ще не кожного.

— Мабуть, твоя правда, Пантеро, — погодився Сірл. — Я теж так думаю, що з нами неодмінно має щось траплятися. І в мене таке відчуття, що дуже скоро з нами знову щось станеться, просто треба, щоб ми трішечки цьому допомогли. Йому чогось бракує, щоб початися. От і все.

— Шкода, що у школі не вчать чаклувати, — зітхнула Джейн. — От чесне слово, коли б ми трохи тут почаклували, то неодмінно щось почалося б.

— І що ти, цікаво, зробила б? — Роберт ковзнув очима по кімнаті, проте ані вицвілі зелені фіранки, ані сіруваті венеційські затулки на вікнах, ані потертий буруватий лінолеум на долівці — ніщо не викликало в ньому якихось цікавих думок. Навіть новий килим не збурював його уяву, дарма, що мав чудовий візерунок, який, здавалося, не міг не збурхати людської уяви.

— О, я багато чого зробила б, — заявила Антея. — Я стільки про це читала, що тобі й не снилося. А ще я знаю, що Біблія — проти чаклунства.

— Біблія проти такого чаклунства, яке шкодить людям. Не розумію, що поганого у тому, що не шкодить іншим. А ми ж нікому не збираємось робити якісь капості. Крім того, навіть якщо ми й захотіли б, у нас однаково нічого не вийде. От узяти, наприклад, «Легенди Інголдсбі» 6. Наприклад, там розповідається про Абра-кадабру, — промовив Сірл, позіхаючи. — А ще можна погратися у чаклунів. Уявімо, що ми лицарі-тамплієри 7. Вони були страх як помішані на магії, робили заклинання за допомогою козла і гусака. Так каже тато.

— От і добре, — доволі похмуро сказав Роберт. — Ти чудово виконаєш роль козла, а Джейн зможе зобразити гуску.

— Я принесу «Легенди Інголдсбі», — спохопилася Антея. — А ви загорніть килимок перед каміном.

На звільненому від килимка лінолеумі діти почали креслити дивні фігури. Малювали їх крейдою, яку приніс зі школи Роберт, поцупивши її зі столу вчителя арифметики. Авжеж, ви знаєте, що як взяти без дозволу новий кусень крейди, то це буде крадіжкою, а коли взяти наполовину списаний шматок, то це вже ніби й не крадіжка, за умови, що більше нічого не береш. (Я не знаю, чому так вважають і хто запровадив це правило.) Крім того, діти проспівали всі найпохмуріші пісні, що були їм відомі. Звісно ж, нічого не сталося. І тоді Антея сказала:

— Б'юсь об заклад, для чарівного полум'я потрібне дерево з духмяним запахом, а ще для нього треба мати різні чудодійні смоли, екстракти і всяку всячину на їх основі.

— З усіх пахучих дерев я знаю тільки кедр, — мовив Роберт, — а ще я маю кілька списаних олівців, саме з кедр.

Олівці полетіли в камін, однак після того нічого не сталося.

— А давайте плеснемо у вогонь евкаліптової олії, тієї, знаєте, яку дають нам від застуди, — сказала Антея.

Плеснули олії. Кімнату сповнили насичені пахощі евкаліпта. Після олії в хід пішли знайдені у величезній скрині шматки камфори. Камфора загорілась яскравим вогнем, а чорний густий дим від неї і справді мав у собі щось чаклунське. Та навіть після того нічого не сталося. Тоді діти дістали з шухляди на кухні кілька чистих серветок для чаю і стали несамовито вимахувати ними над крейдяними фігурами, співаючи при цьому «Гімн моравських черниць із нагоди прибуття до Вифлеєма», який ні з чим не переплутаєш — настільки він виразний і врочистий. Коли спів ущух, серветки замаяли ще завзятіше, аж поки Роберт ненароком зачепив золоте яйце і скинув його додола. Яйце впало за решітку каміна й покотилося на розпечений жар.

— Ой-ой-ой! — хором заволали декілька горлянок.

В одну мить усі четверо розпласталися на долівці та побачили у камінному череві яйце, яке лежало там серед жару, мов у пташиному гнізді.

• • •

Далі — у повній книжці «Фенікс і килим».
nashaknyga.com.ua